

DigiKilta-hankkeen selvityksiä

Kaisa Honkonen, Erika Tanhua-Piironen & Jarmo Viteli

Etäopetuksen opit tutoreilta

Selvitys koronakevään vaikutuksista opetukseen tutoropettajan silmin

TAMPERE 2020

Johdanto

Digikilta 2 -hanke keskittyy opetusteknologian infrastruktuurin kehittämiseen verkosto- ja vertaistytön avulla. Korona-kevään 2020 etäopetusjakson vaikutuksia opetuksen ja oppimisen tapoihin tutkitaan tätä kirjoittaessa kiivaasti. Kuntien ja kaupunkien infrastruktuuria on kehitetty viimeisten 20 vuoden ajan kiihtyvällä tahdilla. Kuntien ja etenkin koulujen välillä on kuitenkin suuria eroja infrastruktuurin, ohjelmistojen, toimintatapojen ja TVT-osaamisen suhteen (Digiajan peruskoulu II, 2020)

Etäopetuksen opit tutoreilta -selvityksen tarkoituksena oli selvittää opettajien tutortoiminnassa mukana olleiden tutoropettajien sekä heidän aluekoordinaattoreidensa näkemyksiä etäjakson onnistumisista ja ongelmista. Selvityksen tavoitteena oli löytää Digikilta-verkostolle selkeät painopistealueet, joihin tulisi lähitulevaisuudessa kiinnittää huomiota sekä auttaa arvioimaan millainen kehitystarve kullakin painopistealueella omassa kunnassa on. Selvityksen tavoitteena on toimia keskustelun avaajana toimintamallien jakamiseksi sekä yhteiskehittämiseksi.

Selvityksen pääkysymykset olivat:

- 1) Mitä etäopetuksen jaksolta kannattaa säilyttää / ottaa käyttöön?
- 2) Miten ja mitä tulisi kehittää tulevina vuosina seuraavat näkökulmat huomioiden
 - Strategiat ja ohjeistukset
 - Infrastruktuuri
 - Toimintatavat
 - Oppilaidet taidot ja haasteet
 - Opettajien taidot ja haasteet
 - Yhdessä tekeminen (opettajat, tutorit, huoltajat)

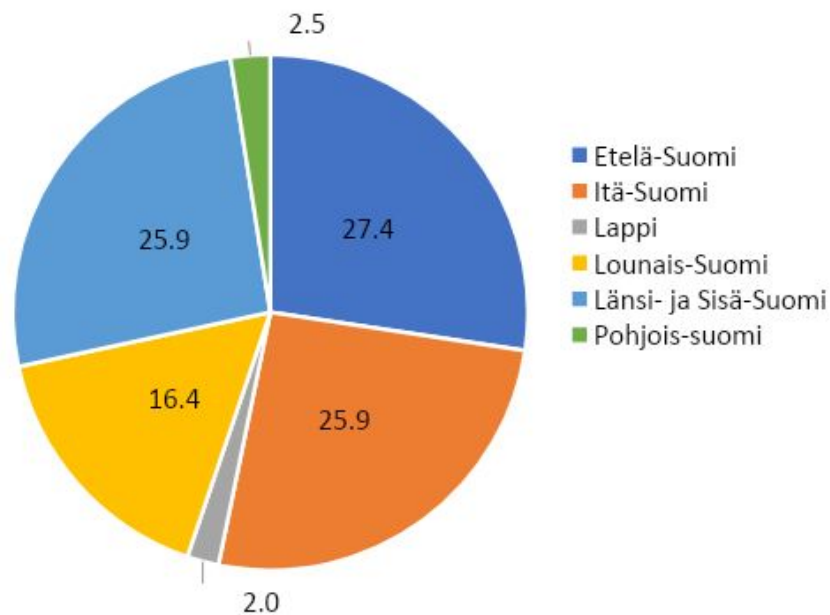
Selvityksen ovat toteuttaneet yhteistyössä Tampereen yliopiston TRIM-tutkimusyksikkö ja Suomen eOppimiskeskus.

Aineisto

Kevään kysely toteutettiin suomen- ja ruotsinkielisinä verkkokyselyinä 13.5.-03.06.2020.

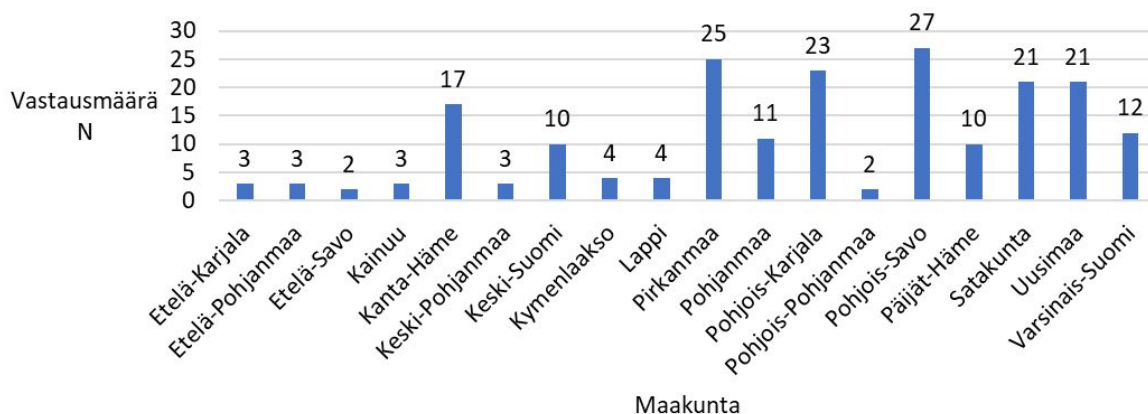
Osallistumispyynnöt välitettiin aluekoordinaattoreiden kautta tutoropettajille. Lisäksi haastateltiin muutamien koulujen rehtoreita sekä opetuksen kehittäjiä.

Saimme kyselyihin 201 vastausta, joista 19 oli aluekoordinaattoreita. Osa aluekoordinaattoreista toimi myös itse tutoropettajana. Vastaajista 188 oli suomenkielisiä ja 13 ruotsinkielisiä. Naisia oli 69 % ja miehiä 31 % vastanneista. Alueellisesti vastaajajoukko jakautui pääosin neljän aluehallintoviraston alueelle; Pohjois-Suomesta ja Lapista oli vastaajia yhteensä vain 9 (4 % kaikista vastaajista). (Kuvio 1.)

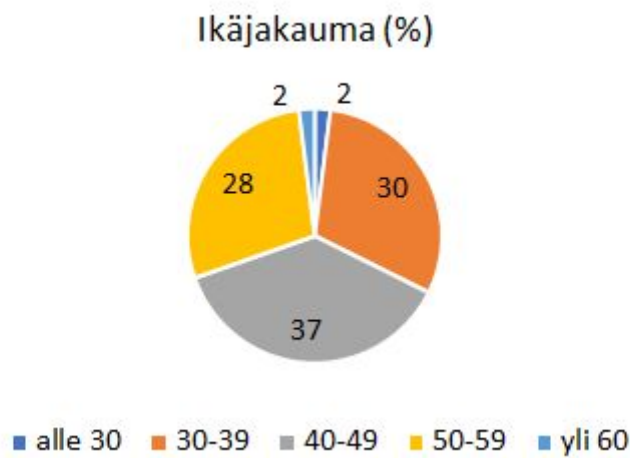

KUVIO 1. VASTAAJIEN ALUEELLINEN JAKAUMA ALUEHALLINTOVIRASTOALUEIDEN MUKAISESTI.

Seuraavassa kuviossa näkyy myös vastaajien jakauma maakunnittain, mikä oli kyselyissä valittu suurin tarkkuus vastaajien alueellisen jakautumisen selvittämiseksi (kuvio 2).

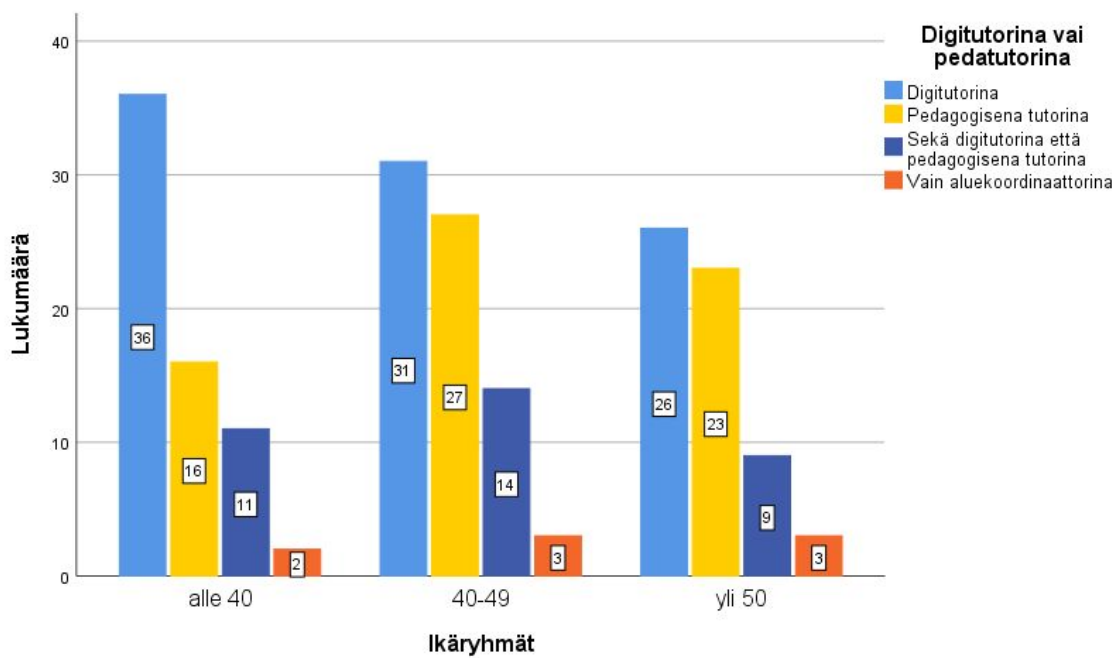

KUVIO 2. VASTAAJIEN ALUEELLINEN JAKAUMA MAAKUNNITTAIN. TÄSSÄ KUVIOSSA ON ESITETTY VASTAAJIEN LUKUMÄÄRÄT PROSENTTIOSUUKSIEN Sijaan.

KUVIO 3. VASTAAJIEN IKÄJAKAUMA

Alle 30-vuotiaita ja yli 60-vuotiaita oli aineistossa kumpiakin vain neljä vastaajaa (2 % va. Ikämuuttuja on siksi luokiteltu uudelleen ja yhdistetty edellä mainitut viereisiin luokkiinsa. Alla näkyvät digitutoreiden ja pedagogisten tutoreiden sijoittuminen näihin kolmeen eri ikäryhmään.

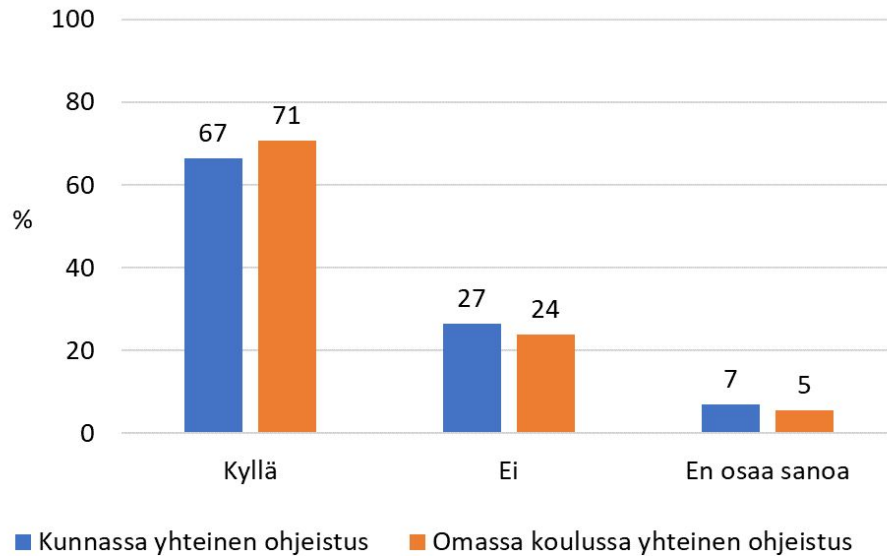

KUVIO 4. KYSELYYN VASTANNEET IKÄRYHMITTÄIN JA TYÖTEHTÄVIEN PERUSTEELLA LUOKITeltuINA

Tulokset

Strategiat ja ohjeet

Suurella osalla kouluja oli annettu koko kunnan yhteinen ja/tai koulukohtainen ohjeistus etäopetuksen toteuttamisesta koulussa. Kuitenkin noin neljännes vastaajista ilmoitti, ettei yhteistä ohjeistusta ollut annettu. (Kuvio 5.)

KUVIO 5. KUNNAN YHTEINEN OHJEISTUS OLII VASTAAJISTA 66.5 PROSENTILLA JA KOULUN OMA OHJEISTUS 70.6 PROSENTILLA. KUNNAN OHJEISTUSTA EI OLLUT 26.5 PROSENTILLA JA KOULUN OHJEISTUSTA 23.9 PROSENTILLA VASTAAJISTA.

Kunnan antaman ohjeistuksen noudattaminen onnistui vastaajista 80 %:n mukaan vähintään jokseenkin hyvin ja koulun antamaa ohjeistusta noudatettiin samoin 90 %:lla vastaajien kouluista. Ohjeistukset kuitenkin vaihtelivat lähestymistavoiltaan, sisällöltään sekä tarkkuudeltaan.

Sanallisten vastausten perusteella ohjeistukset saatettiin luokitella kolmeen erilaiseen lähestymistapaan:

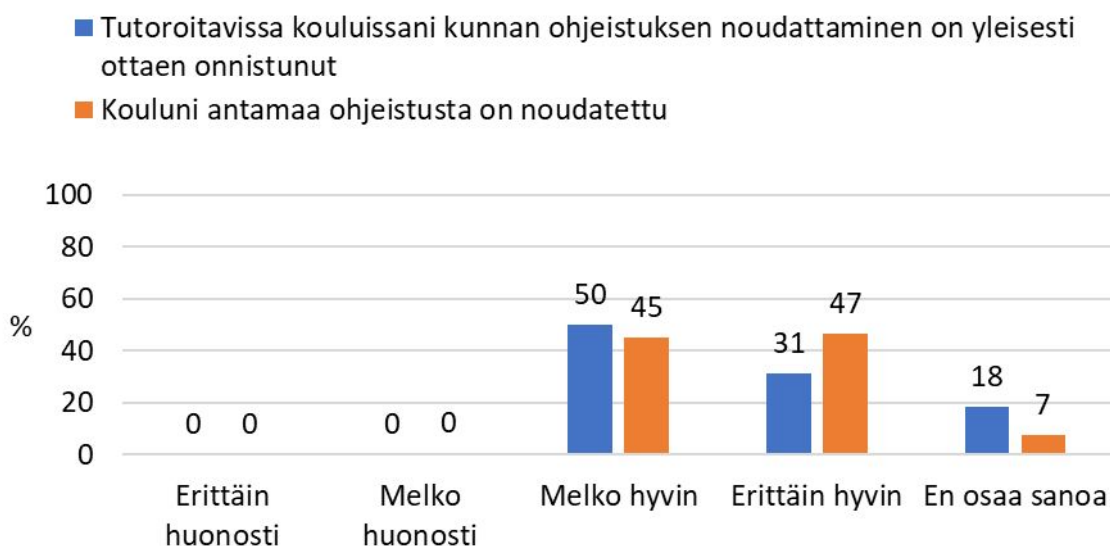
- Valtiovallan ohjeistuksia mukailevat, byrokraattiset ohjeistukset
- Valtiovallan pohjalta tehdyt omat ohjeistukset (vähemmän byrokraattiset),
- Valtiovallan ohjeistukset huomioivat, mutta poikkeustilanteen rasituksen ja haasteellisuuden huomioivat ohjeet

Neljäntenä kategoriana sanallisista vastauksista löytyivät ne, jotka eivät tieneet kunnassa olleen mitään yhteisiä ohjeistuksia.

Haastatteluissa nostettiin ohjeistusten osalta esiin kiire ja tilanteen vaatima nopea reaktiokyky. Strategisia linjauksia tehtiin mitä pystyttiin ja korjattiin sitten tilanteen mukaan, jos joku asia ei onnistunut tai ohjelmistoissa oli isompia ongelmia. Useissa eri yhteyksissä myös tämän selvityksen

ulkopuolella on noussut esiin useiden somepalveluiden tietosuojongelmat, jotka estävät niiden opetuskäytön, mutta olisivat käteviä yhteistyövälineitä.

Kuten kuvio 6 osoittaa, yleisesti ottaen sekä kunnan että koulun ohjeistuksia on noudatettu joko melko hyvin tai erittäin hyvin. Aluekoordinaattorien tapaamisessa elokuussa 2020 Jari Halonen, Ylöjärven aluekoordinaattori, totesi tämän vastaavan myös heillä tehtyä opettajakyselyä. Ohjeet ovat olleet tarpeen, niitä on käytetty, mutta tulkinta on vaihdellut. Kaikki ei ole ollut aivan yksiselitteistä.

KUVIO 6. TUTOROPETTAJIEN ARVIOT KUNNAN JA KOULUN OHJEIDEN NOUDATTAMISESTA. (YKSI VASTAAJA OLI ARVIOINUT KOULUN OHJEITA NOUDATETUN MELKO HUONOSTI. VASTAUS JÄÄ KUVIOSSA KUITENKIN 0.5 PROSENTIN ALAPUOLELLE.)

Ohjeistuksen kehittämiseen liittyen useissa tutoreiden avoimissa vastauksissa korostui toive niiden selkeyttämisestä, tyyliin kuka tekee, mitä tekee ja koska tekee.

Lainauksia tutoropettajien vastauksista

“Opetus- ja kulttuuriministeriö linjasi perjantaina 20.3. iltapäivällä, että vastaisuudessa kaikki peruskoulun 1.-3. luokkien oppilaat voivat saada tarvittaessa opetusta myös lähiopetuksen muodossa. Koronaviruksesta johtuvissa poikkeusoloissa lähiopetus rajattiin aluksi niihin oppilaisiin, joiden huoltajat työskentelevät yhteiskunnan kannalta kriittisillä toimialoilla. Kouluun ei ole kuitenkaan linjaukseen tehdyn tarkennuksen jälkeenkään pakko mennä, vaan myös 1-3 luokkalaisia suositellaan vahvasti osallistumaan opetukseen etäopetuksen välityksellä, mikäli mahdollista.”

“Jokainen sai toteuttaa etäopetusta itselleen sopivalla tavalla ja omia vahvuuksia hyödyntäen.”

“Ohjeet tulivat yleisellä tasolla, ajatuksella suunnitella sellaista, että olette armollisia itsellenne.”

“Ohjeistukset tulivat pari viikkoa myöhässä. Koulun omia ohjeita ei tullut, koska ohjeistus määrättiin kunnalta. Tutorina laitoin vinkkejä miten toteuttaa, mutta se ei ollut ohjeistus.”

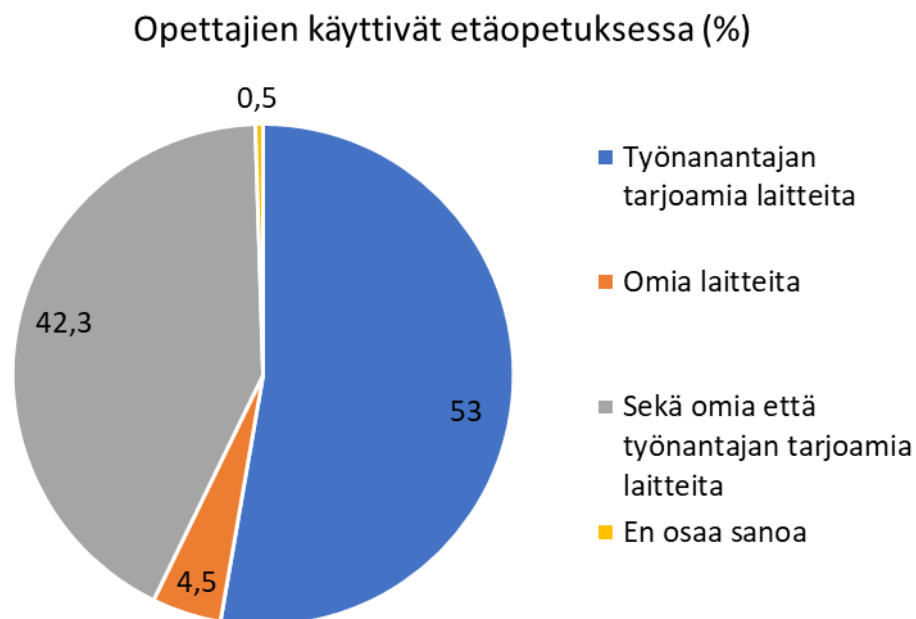
Haastatteluissa rehtorit ja kehittäjät totesivat myös ohjeistuksen hankaluuden alussa. Vaikka ohjeita välineiden käyttöön oli olemassa, niitä ei ollut laadittu etäopetuksen näkökulmasta.

Yhteenvetona strategiaan ja ohjeisiin liittyvistä toiveista voidaan todeta seuraavaa:

- Määritetään mitä välineitä kunnassa / koulussa käytetään. Rajataan valikoimaa niin, että oppilailla on yhdenmukaiset välineet käytössä ja niitä ei ole liikaa.
- Mietitään koulupäivän pedagoginen rakenne; aikataulutus, vuorovaikutus, itsenäinen työskentely - huomioiden kuitenkin opettajan omat opetustavat ja oppilaiden ikä.
- Päätetään, miten tehtävät palautetaan ja minne.
- Sovitaan yhteiset pelisäännöt ja periaatteet tukemaan työajan hallintaa.
- Sovitaan mistä saa teknistä ja pedagogista tukea.
- Huolehditaan aktiivisesti oppilaiden jaksamisesta ja osallistumisesta ja sovitaan koulun, lastensuojelun ja koulun oppilashuollon yhteistyöstä ja yhteistyötavoista.

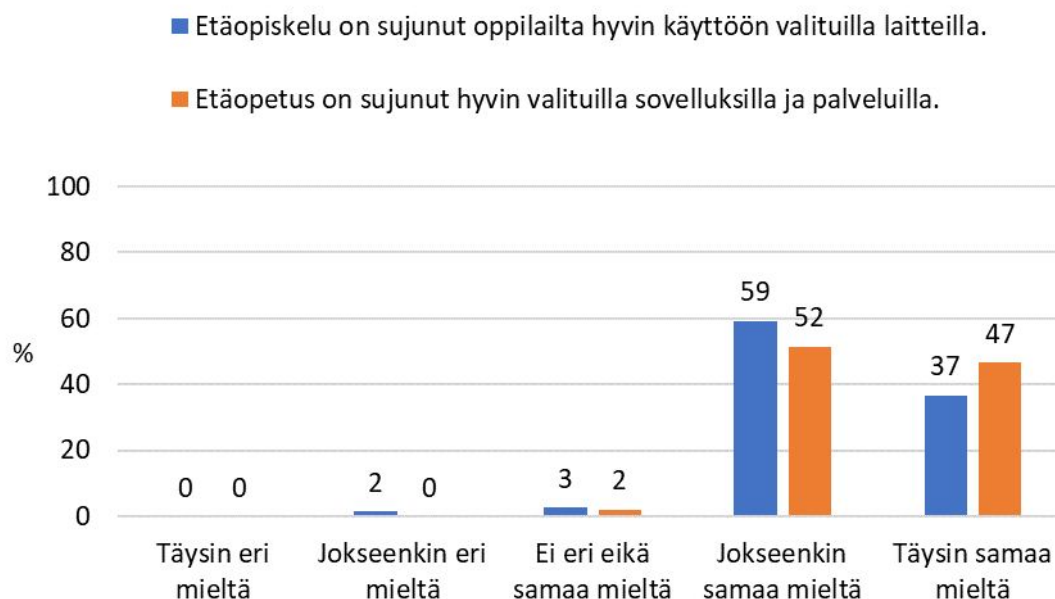
Etäopetuksessa käytetyt laitteet ja sovellukset

Suurin osa opettajista käytti etäopetuksessa pääasiassa työnantajan tarjoamia laitteita joko pelkästään tai yhdessä omien laitteiden kanssa (kuvio 7). Oppilaiden käyttämien laitteiden suhteen esiintyi monenlaisia käytäntöjä. Ainoastaan koulun laitteita mainittiin käytetyn 71 vastauksessa. Oppilaiden tai perheiden omia laitteita puolestaan käytettiin joko pelkästään tai yhdessä koulun laitteiden kanssa 164:n vastaajan kouluissa.

KUVIO 7. OPETTAJIEN KÄYTTÄMÄT LAITTEET ETÄOPETUKSEN AIKANA.

Pääsääntöisesti etäopetuksen järjestäminen on onnistunut tutoreiden mielestä hyvin, joissain paikoissa erittäin hyvin (kuvio 8).

KUVIO 8. ETÄOPETUKSEN SUJUMINEN VALITUILLA LAITTEILLA, SOVELLUKSILLA JA PALVELUILLA

Kyselyaineistossa ei ilmennyt suuria eroavuuksia eri ryhmien välillä taustamuuttujien suhteen. Taustamuuttujina käytettiin vastaajien ikää, tutorkokemusta, aluehallintoviraston aluetta (AVI) sekä kunnassa tai koulussa annettua ohjeistusta. Alla on esitetty varianssianalyysillä havaitut erot etäopiskelun sujumisessa näiden taustamuuttujien valossa:

Etäopetus on sujunut oppilailta hyvin käyttöön valituilla laitteilla

- Alle vuoden tutoreina toimivien vastaukset olivat matalampia kuin pidempään tutoreina toimineiden ($p < 0,05$)
- AVI-muuttujan perusteella Lounais-Suomen vastaajien keskiarvo on hieman korkeampi kuin kaikilla muilla, mutta tilastollisesti merkitsevästi eroa on vain Itä-Suomeen ja Pohjois-Suomeen verrattuna. Pohjois-Suomesta vastaajia on kuitenkin vain viisi.
- Vastaajat, jotka eivät osanneet sanoa, onko kunnassa laadittu ohjeistusta kouluille etäopetuksen toteuttamiseksi, jäivät keskiarvoltaan sekä kyllä, että ei-vastanneista. (Ero Kyllä-vastanneisiin oli 0,558 ja Ei-vastanneisiin 0,592, $p < 0,01$). Tämä tulos on mielenkiintoinen, mutta vaatii samalla lisäselvityksiä "en osaa sanoa" -vastaajajoukon osalta.

Etäopetus on sujunut hyvin valituilla sovelluksilla ja palveluilla

- Yli 50-vuotiaiden keskiarvo oli korkeampi kuin alle 40-vuotiaiden (ero 0,261 $p < 0,05$)

Useissa avoimissa (sanallisissa) vastauksissa nostetaan esiin opettajien työpuhelinnumerin puuttuminen. Oma henkilökohtaista puhelinnumeroa ei haluta antaa vanhemmille tai oppilaille. Opeka-kyselyn

(opeka.fi 1.1.2019 - 18.3.2020, N = 10 068) perusteella ennen etäopetusjaksoa ainoastaan 22 % opettajista on saanut työnantajalta käyttöönsä älypuhelimien.

Avoimissa vastauksissa mainitaan useita kertoja, että WhatsAppia olisi haluttu käyttää nopeaan viestintään, kun sitä jo muutenkin käytetään. (Huom. Ikäraja on 16 vuotta ja palveluun käyttöön liittyy tietosuojaongelmia.)

Vastauksissa mainitaan, että erityisesti yhteyksissä ja salasanoissa oli alkuun hankaluuksia. Muun muassa: *“kouluilta yhteydet ovat olleet tukossa ja työtä on ollut parempi tehdä senkin takia kotoa.”*

Lainauksia tutoreiden vastauksista

“Kunkin opettajan edellytyksistä riippuen variaatiota luonnollisesti oli, osa otti enemmän ja osa vähemmän käyttöönsä tarjotuista ratkaisumalleista, joku kehitti myös niiden ulkopuolisia keinoja, joissa vaadittiin muita kuin työnantajan tarjoamia välineitä ja ohjelmistoja. GSE-ympäristö [Googlen ympäristö] tarjosi hyvät ja toimivat sovellukset etäopetukseen.

Verkkoyhteyksissä pullonkauloiksi muodostuivat enemmän oppilaiden kotien yhteydet kuin opettajien omat yhteydet, jotka toimivat varsin riittävästi. Työpaikan verkossa esiintyi jatkuvia ongelmia, mikä häiritseisi sieltä käsin etäopetusta tarjoavien opettajien etäopettamista”

“Hyvin, tosin monet opettajat olivat harmissaan siitä, että joutuivat käyttämään henkilökohtaista puhelinta ja liittymää.”

“Vaihtelevasti, eniten pulmia oli verkkoyhteyksissä, mutta myös erilaisten laitteiden kirjo aiheutti omat pulmansa.”

“Oppilaiden Kotien yhteydet toimivat vaihtelevasti. Kotioloissa olleet laitteet eivät kaikki olleet ajan tasalla”

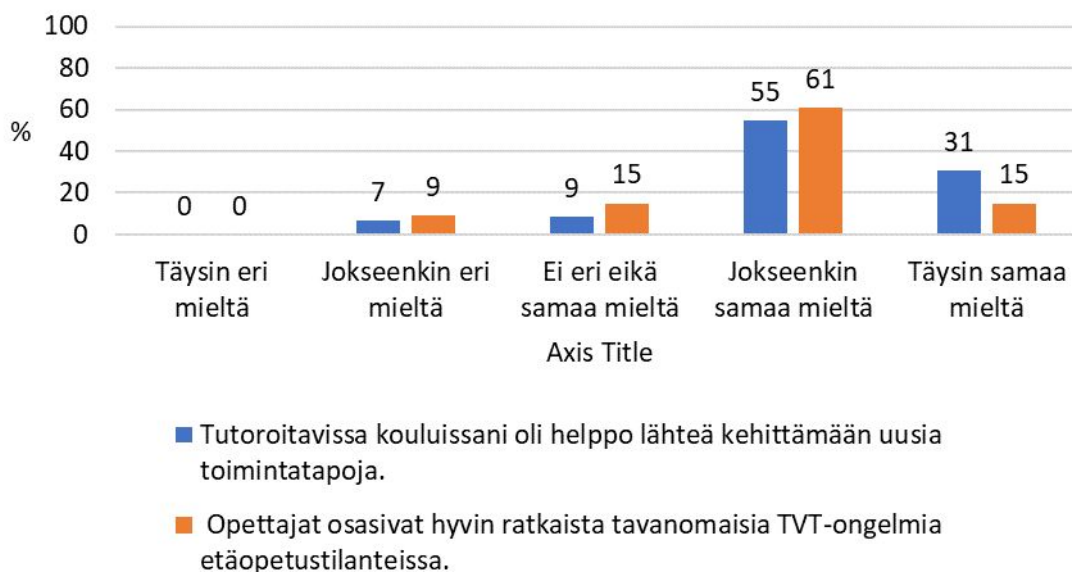
Yhteenvetona voidaan laitteista ja sovelluksista todeta:

- Opettajat käyttivät pääsääntöisesti joko omia tai omia ja työnantajan laitteita.
- Oppilaiden osalta variaatiota laitteissa oli paljon.
- Tutoropettajien mielestä etäopetusjakso sujui alkukankeuksien jälkeen vähintään jokseenkin hyvin.
- Laitteiden kirjo on syytä huomioida palveluiden toimivuuden ja teknisen tuen kannalta.

Toimintatavat

Kyselyssä pureuduttiin toimintatapoihin useammasta eri näkökulmasta. Tavoitteena oli selvittää miten tutorit ovat kokeneet muutoksen mahdollisuuden lähtötilanteessa, millaisia muutoksia etäjakson aikana tapahtui ja millaisia eroja koulujen välillä on ollut.

Koko vastaajajoukko arvioi koulujen toimintatapojen kehittämisen ja ja opettajien osaamisen tavanomaisten tieto- ja viestintäteknologian ongelmien ratkaisemisessa positiivisesti, kuten kuviosta 9 huomataan.

KUVIO 9. TUTOROPETTAJIEN VASTAUKSET KOULUN TOIMINTATAPOIHIN LIITTYVIIN VÄITTÄMIIN.

Kun väittämiä tutkittiin varianssianalyysillä erilaisia taustamuuttujia vasten (ikä, tutorkokemus, aluehallintoviraston alue sekä kunnassa tai koulussa annettu ohjeistus), näkyi koulun antaman ohjeistuksen yhteys väittämään ”Tutoroitavissa koulussani oli helppo lähteä kehittämään uusia toimintatapoja”:

Kysymys: Tutoroitavissa kouluissani oli helppo lähteä kehittämään uusia toimintatapoja

Oman koulun antama ohjeistus oli yhteydessä tähän kysymyksen. Vastaajien, joiden koulussa oli annettu yhtenäinen ohjeistus, keskiarvo oli 0,438 korkeampi kuin niiden, joilla oman koulun ohjeistusta ei ollut annettu. ($p < 0,01$).

Tämä havainto pohjustaa selvityksessä havaittua ohjeiden tärkeyttä. Ohjeistus tukee sovitun toimintatavan kehittämistä ja käyttöä.

Kysymys: Minkälaisia koulukohtaisia eroja on ollut etäopetuksen järjestämisessä tutoroitavissa kouluissasi

Avoimissa vastauksissa todetaan eroja olleen lähes kaikessa: ohjeistuksissa, laitteissa, sovelluksissa, osaamisessa ja toimintatavoissa. Erityisesti nostetaan esiin vuorovaikutustavat sekä pakollisten yhteydenottojen määrä oppilaiden kanssa.

Lainauksia vastauksista

”Taitotasojen mukaan on ollut vaihtelua ohjelmien käytössä sekä digitaalisen materiaalin hyödyntämisessä. Joissakin kouluissa osan opettajien toimesta on jaettu ”materiaalikalpeja”, joita oppilaat ovat etäopetuksen aikana hakea, joissakin kouluissa näin ei toimittu.”

”Suurin ero tulee luokka-asteiden välillä oppilaiden taidoissa käyttää sähköisiä välineitä. Lisäksi pienten opettajat joutuivat vastaamaan etäopetuksen lisäksi lähiopetusryhmien pyörimisestä ja tämä vähensi mahdollisuuksia olla aktiivinen etäopettaja.”

“Tehtäviä on annettu joissain kouluissa päiväksi kerrallaan ja joissakin kouluissa oppitunti kerrallaan. Osassa kouluista oli kerran päivässä sähköinen tapaaminen, osassa useamman kerran päivässä ja osassa muutaman kerran viikossa.”

Kysymys: Minkä asioiden tai toimintatapojen toivoisit siirtyvän opetukseen tai työyhteisösi toimintaan poikkeusajan jälkeen?

Tutoreiden vastauksista voidaan päätellä, että raskas jakso on tuottanut myös uusia toimintatapoja, joiden toivotaan jäävän pysyviksi. Avoimissa vastauksissa korostuvat:

- sähköisten oppimisympäristöjen käyttö,
- opetuksen eriyttäminen,
- tukiopetuksen mahdollisuudet etäyhteyksin,
- etäosallistuminen opetukseen, etäkokoukset (opettajakokoukset sekä vanhempaintapaamiset).

Erittäin tärkeänä nähdään myös asennemuutos. Vastauksissa tulee ilmi myös yhteisen tekemisen merkitys: aineistojen sekä pedagogisten vinkkien jakaminen.

Tutoropettajien verkkotapaamisessa 20.8.2020 nostettiin myös esiin etäjaksolla syntyneiden aineistojen jatkokäyttö lähiopetuksessa. Hyvin tehty aineisto toimii sekä lähi- että etäopetuksessa.

Lainauksia vastauksista

“Olemme keskustelleet, voisiko jotkut oppilaat työskennellä etänä vaikka ovatkin koulussa paikalla. ADHD -oppilaat ovat itse kertoneet, miten he pystyvät omassa rauhassaan paljon parempiin suorituksiin kuin luokassa muiden oppilaiden läsnäollessa.”

“Monipuolisemmat läksyt (esim. tutki kotona/löytyykö kotoa/rakenna kotona legoista/keksi oma rytmi ja nauhoita se). Ylipäänsä se, että rakentaa/tekee jotain konkreettista kotoa löytyvillä tarvikkeilla ja välineillä ja tallentaa tuotoksen esim. puhelimeensa ja sitten esittää kotitehtävänsä puhelimesta koulussa. Työyhteisössä toivon, että hyvä yhteishenki ja yhteinen suunnittelu jatkuvat.”

“Oppilaiden omantahtisen etenemisen mahdollistamisen. Ei enää odottelua tai toisinpäin eli kiireen tuntua, että ei ehdi samaan kuin muut. Sähköisten oppimisympäristöjen hyödyntämisen opetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Opettajien keskinäisen yhteydenpidon mahdollisuuden yli koulurajojen.”

“Opettajien yhteistyökanavat, tiimityöskentelyn tehostuminen, opetusmateriaalin ja ideoiden jakaminen, pelillisuus tehtävissä”

Kysymys: Mitä asioita etäopetuksen järjestämisessä toteuttaisit nyt toisin?

Etäopetus käynnistyi monessa paikassa täysin yllättäen. Kangasalla Pitkäjärven koulun karanteeni näytti suuntaviivoja etäopetuksen toteuttamisesta monelle koululle. Opeka-selvityksessä (2019) vain 6 %:lla opettajista oli ennen poikkeusaikaa kokemusta videovälitteisestä etäopetuksesta.

Useassa avoimessa vastauksessa nostettiin esiin tekniset ratkaisut, laitteet ja sovellukset. Niiden käytön opetteluun toivottiin alkavan heti peruskoulun alkaessa. Samalla useassa vastauksessa toivottiin laitekannaksi 1:1 ainakin 4-luokkalaisista alkaen.

Vuorovaikutuksen ja pedagogiikan näkökulmasta todettiin, että tehtävien sisältöjä olisi hyvä miettiä, lisätä yhteistä aikaa verkossa sekä koko ryhmän että yksittäisen oppilaan kanssa. Samalla vastauksissa pohdittiin laajempien tehtäväkokonaisuuksien ja monialaisten kokonaisuuksien toteuttamista laajemmin verkossa.

Myös lähiopetuksen järjestäminen on mietityttänyt. Kiertävät vuorot? Valikoituneet opettajat? Miten hybridiopetus olisi pitänyt / tulisi järjestää?

Lainauksia vastauksista

“Ottaisin O365 tunnukset käyttöön jo 1.- viimeistään 2. luokalla. Videokokouksia jo 1. luokasta alkaen. Toki edellyttää laitekantaa.”

“Tunnukset Teamsiin pienille jo heti ensimmäisestä päivästä. He olivat koko koulun parhaita ja parhaiten käyttäytyviä sekä sääntillisimpiä käyttäjiä etäopetuksessa. Tämä myös sopi äärettömän hyvin joillekin oppilaille, kun ympärillä ei ollut häiritseviä tekijöitä. Laitteita toivoisin tietysti kaikille oppilaillekin. Samoilla laitteilla toimisi paremmin kaikilla. Laittekirjo oli valtava.”

“Oppilaat ovat tässä maassa niin hirvittävän epätasa-arvoisessa asemassa paikkakunnasta riippuen, että koulutuksellinen tasa-arvo on kaukana. Meillä ei ole alakouluissa lainkaan henkilökohtaisia laitteita. On vain muutama padi yhteiskäytössä eikä ainuttakaan läppäriä.”

“Antaisin heti napakampia aikatauluja tehtävien palauttamisesta. Pyrkisin suunnittelemaan vielä paremmin laajempia kokonaisuuksia. varaisin enemmän aikaa oppilaiden kahdenkeskiselle kohtaamiselle.”

“Lähiopetus jotenkin toisin: ei kiertävää opevuoroa vaan oma kiinteä ryhmänsä. Oppilaat kävisivät sitä koulua eikä etäkoulua koululta käsin. Vaatii ratkaisun: kuka/ketkä opet koululla. Vaikka ne, joilla TVT-aidot /halu/into eivät riitä kunnolliseen etäopetukseen.”

“Useamman kerran viikossa pikkuryhmien livet (nyt 1/vko)”

“Ryhmä- ja paritöitä enemmän.”

“Kun tehtävät tein ”keskimääräisperiaatteella”, sitä jatkaisin, mutta lisäksi jonkunlainen ”tässä sinulle, joka haluat näyttää osaamisenpotentiaalia”-kansio.”

“Soittaisin nopeammin oppilaalle kenellä havaitsen ongelmia”

“Alusta asti selkeä runko meetteihin ja eri aikuisten välistä yhteistyötä lisää.”

Yhteenvetona toiminnasta voidaan todeta, että toimintatapojen osalta muutokset ovat olleet merkittäviä. Pakkotilanne on pakottanut kokeilemaan erilaisia toimintatapoja. Osa niistä on koettu hyväksi, osa vaatii edelleen kehittämistä ja osa voidaan suoraan jättää taakse. Kuten edellä todettiin, monet opettajien kysymyksistä vaativat keskustelua ja päätöksiä. Mitkä asiat linjataan yhteisellä ohjeistuksella ja millaiset pedagogiset päätökset ovat opettajan itsensä päätettävissä - näitä täytyy yhteisesti keskustellen työstää kunta- ja koulutasolla eteenpäin.

Merkittävä huomio kuitenkin on, että ohjeistuksella näyttäisi olevan suora yhteys toimintatapojen kehittämiseen. Hyvä on kuitenkin muistaa, että etäjaksolla opettajien asenne, luovuus, mielikuvitus ja into kokeilla sekä tehdä asioita toisin ovat olleet merkittävässä roolissa.

Osaaminen

Etäopetusjaksolla opettajien ammattiosaamisen moninaisuus korostui. Eri osa-alueet kuten pedagogiikka, yleinen hyvinvointi ja oman elämän hallinta kiertyivät kaikki digitaalisen maailman ympärille.

Ensimmäisten viikkojen aikana korostuivat infrastruktuuri sekä perusdigitaidot. Erilaiset nopeat pikakoulutukset kuitenkin antoivat suurelle osalle opettajista riittävän digiosaamisen opetuksen toteuttamiseksi. Alkuvaiheen jälkeen alkoivat korostua sekä digipedagogiset että hyvinvointiin liittyvät taidot. Oman työn rajaaminen sekä oppilaiden työmäärän arvioiminen sopivaksi oli kuitenkin vaikeaa.

“itsensä ohjaamiseen menee samalla se energia ja aika mikä luokassa menee puolen oppitunnin tehtäviin”

Etäopetuksen edetessä suureksi kysymykseksi nousi arvioinnin toteuttaminen. Miten sähköiset kokeet pidetään, miten kokeita kannattaisi järjestää, miten kokonaisuutta arvioidaan. Arviointia varten tarvittiin vielä näyttöjä. Opettajat kokeilivat ja hyödynsivät eri sovelluksia ja niiden mahdollisuuksia omalle aineelle sopivimmilla tavoilla.

Seuraavaan taulukkoon olemme tiivistäneet avoimista vastauksista yleiset onnistumiset ja haasteet.

TAULUKKO 1. ONNISTUMISIA JA HAASTEITA ETÄOPETUKSESSA POIKKEUSTILANTEEN AIKANA.

Onnistumiset	Haasteet
Opettajien työskentely Oppilaiden toiminta Yhteistyö Tuki ja ongelmien ratkaisu Yhteydet (alun jälkeen)	Ajankäyttö ja aikataulutus Laitteet, yhteydet ja salasana Opetuksen järjestelyt Oppilaiden vaikeudet Yhteydenpito

Väittämämuotoisista kysymyksistä seuraavassa havaittiin varianssianalyysin perusteella eroja vastaajien työnkuvan perusteella:

Kysymys: Opettajat osasivat hyvin ratkaista tavanomaisia tvt-ongelmia etäopetustilanteissa

- Vain digitutoreina tai vain pedagogisina tutoreina toimivien keskiarvot olivat korkeammat kuin sekä digi- että pedagogisina tutoreina toimivien. (ero digitutoreilla 0,450 ja pedagogisilla tutoreilla 0,468, $p < 0,05$). Onko kyse esimerkiksi työnkuvan laajuudesta, jolloin sekä pedagogisena että digitutorina työskennelleet ovat kokeneet joutuneensa auttamaan opettajia enemmän kuin eriytyneissä rooleissa toimivat? Aineistosta ei kuitenkaan pystytä päättämään, mistä nämä erot johtuivat.

Paitsi opetushenkilöstön osaaminen, aineistossa nousee esiin myös kotien osaaminen: niin lasten kuin vanhempien osaaminen sekä kotien erilaiset lähtökohdat ja toimintaympäristöt. Etäjakso oli useille perheille haastava ja vaati tasapainottelua monin tavoin. Haastatteluissa ja kyselyn vastauksissa nousee esiin oppilaiden ja kotien eriarvoisuus useista eri näkökulmista, niin teknologian saatavuudesta kuin oppimisen tuen mahdollisuuksista. Etenkin alussa painottui vanhemmilta tarvittu apu opetuksen järjestämiseen. Koulut ja kunnat ratkaisivat asioita kukin eri tavoin. Toisissa paikoissa

on korostettu, että vastuu on koululla ja koulu hoitaa kaiken. Esimerkiksi oli sovittu, että vanhemmilla on työrauha 8-14 välillä, jona aikana opettaja ohjaa oppilaita koulutöissä.

Oppilaiden tekninen tuki järjestettiin pääsääntöisesti oman opettajan avulla. Tutoropettajilla oli suuri merkitys erilaisten ongelmien ratkaisemisessa. Tutoreiden lisäksi kunnan/kaupungin oma IT-tuki sekä erilaiset ”helppipuhelimet” ovat olleen lisätukena. Muutamassa vastauksessa kerrotaan koululla toimineesta lähituesta, mikäli laitteita ei saatu etänä toimimaan, sekä kotiin tulleesta avusta.

Lainauksia vastauksista

“Opettajissa on edelleen runsaasti heitä, joilta puuttuu rohkeutta yrittää ja erehtyä laitteiden kanssa. Tutorin rooli on tärkeä, koska tällaisten kollegoiden kohdalla vertaistuen ja vierellä kulkemisen tarve nousee selkeästi esiin. Kaikki eivät osaa tai halua omaksua uusia asioita Facebookista tai Youtubesta.”

Oppilaiden tekninen tuki: *“Tutorit apuna tarpeen mukaan (luokanopettajalta tai -ohjaajalta tieto teknisestä ongelmasta) sekä kaupungin it-tuki tutorin kautta.”*

“Oppilaat ohjeistettiin kysymään ensin apua kyseisen tunnin pitäjältä, koska hän on digitaalisen materiaalin valmistanut ja osaa sitä käyttää. Jos ongelma ei ratkennut aineenopettajan neuvoilla niin opettaja kysyi digituutoria tai muuta kollegaa/tiimiä avuksi. Lähitukea ovat antaneet perheissä vierailleet koulunkäynninohjaajat.”

Opettajien osaamiseen liittyen haastatteluissa mainitaan, että etäopetusjakso on toiminut myös pedagogisen kehittämisen loikkana. Haastateltavat nostivat esiin, että vaikka monessa kohdassa varmastikin palataan aikaisempaan, niin sähköinen arviointi kehittyi huomattavasti etäjakson aikana. Sekä haastatteluissa että avoimissa vastauksissa nostetaankin vahvasti esiin myös koulutustarve sähköisen arvioinnin kehittämiseksi.

Muita koulutustoiveita olivat:

- pedagogiikkaa digitaitohin (ei pelkkää välinekoulutusta)
- dialogia pedagogiikasta (millainen on tulevaisuuden lukujärjestys)
- mahdollisuuksia kokemusten jakoon
- taitoja edistää vuorovaikutusta verkossa
- taitoja järjestää yksilötyö / ryhmätyö tehokkaasti verkossa
- webinaareja ajankohtaisista sovelluksista
- oppimisanalytiikka, yksilölliset oppimispolut, eriyttäminen
- arvioinnin sähköistäminen, sekä arviointiin liittyvä muu koulutus
- osaamismerkit
- taito- ja taideaineiden opettaminen etänä
- videoiden editointi -koulutusta
- mobiililaitteiden hyödyntäminen opetuksessa
- perheen tukemiseen liittyvää koulutusta
- työnohjauksellista koulutusta
- ajanhallintaan liittyvää koulutusta
- oppilasagenttitoiminta

Koulutustoiveet erosivat jonkin verran tutoropettajien tutorointikokemuksen myötä. Aloittelevien tutoropettajien (kokemusta alle yksi vuosi) vastauksissa painottui enemmän erilaisten sovellusten monipuolisen osaamisen hankkiminen, ja toiveet olivat yleisemmällä tasolla kuin pidempään

tutoreina toimineiden (1-3 vuotta tai yli 3 vuotta kokemusta). Viime mainittujen vastauksissa näkyi enemmän pedagogiikkaan ja etäopetuksen erityispiirteisiin sekä arviointiin liittyviä koulutustoiveita. Kaikissa vastaajaryhmissä toivottiin kuitenkin etäyhteyssovellusten (esim. Teams, Zoom) ja spesifien ohjelmistojen (Google classroom, Peda.net) käytön koulutusta sekä kokemusten jakamista muiden tutoropettajien kanssa.

Koulutuksia suunniteltaessa on hyvä huomioida ala- ja yläkoulun sekä lukio-opetuksen erilaiset tarpeet ja toiveet.

Etäopetusjakson vaikutukset oppimiseen ja oppilaiden motivaatioon

Etäopetusjakso alkoi monissa paikoin oppilaiden osalta innolla. Matkan aikana tuli "kisaväsymystä" ja useassa vastauksessa todetaankin motivaation laskeneen, etenkin, kun tieto lähiopetukseen paluusta tuli.

Yleisesti ottaen vastausten perusteella voidaan todeta tutoropettajien mielestä sekä oppimisen että motivaation heilahdelleen ylös- ja alaspäin. Osa oppilaista nousi etäopetusjaksolla uuteen kukoistukseen. Verkon kautta opiskellessa oli omaa aikaa ja rauhaa tehdä tehtäviä omassa tahdissa. Nämä oppilaat pääsivät näyttämään omaa osaamistaan uudella tavalla, ja onnistumisten myötä myös motivaatio oppimiseen on lisääntynyt. Osa oppilasta koki etäjaksen hyvin hankalana.

Useammassa vastauksessa etäopetuksen vaikutuksista oppimiseen ja motivaatioon viitataan sekä itseohjautuvuuteen että toiminnanohjaukseen ja niihin liittyviin taitoihin.

Lainauksia vastauksista:

"Osalla oppilaista vaikeuksia "ottaa itseään niskasta kiinni" ja keskittyä koulutöihin."

"Hyviä ja huonoja kokemuksia, osa oppilaista pystyi keskittymään paremmin"

"Osalla taas ongelmia oman toiminnan ohjaamisessa, jolloin jäivät helposti tekemään jotakin omia juttujaan kotona"

"Moni oppilas on säilyttänyt tasonsa ja noin 1/3 on nostanut sitä, kun on saanut opiskella häiriöttä. Niistä, joilla opiskelu ei ole sujunut koulussakaan, ei ole pystynyt myöskään opiskelemaan kotona - muutama poikkeusta lukuun ottamatta."

"Hyvin yksilöllisesti. On oppilaita, jotka ovat erityisen paljon hyötynyt etäopetuksesta (keskittyminen, omaan tahtiin eteneminen, luovuus). On myös niitä oppilaita, joiden oman toiminnanohjauksen kanssa on ollut haasteita ennen poikkeustilannetta ja poikkeustilanteen alkaessa nämä ominaisuudet ovat voimistuneet entisestään. Oppiminen on osalla jäänyt melko vähäiseksi/ pinnalliseksi asioiden tunnistamiseksi."

"Opiskelumotivaatioon vaikuttaa oppilaan ikä, etäopetuksen toteutustavat, kodin tuki, yleinen koulumenestys ja monet muut asiat. Yleisesti ottaen kouluun myönteisesti suhtautuvat oppilaat ovat säilyttäneet kohtuullisen hyvin opiskelumotivaation myös etäopetuksen aikana."

Johtopäätöksiä, toimenpidesuosituksia ja pohdintoja

Selvityksen pääkysymykset olivat:

- 1) Mitä etäopetuksen jaksolta kannattaa säilyttää / ottaa käyttöön?
- 2) Miten ja mitä tulisi kehittää tulevina vuosina seuraavat näkökulmat huomioiden
 - Strategiat ja ohjeistukset
 - Infrastrukturi
 - Toimintatavat
 - Oppilaiden taidot ja haasteet
 - Opettajien taidot ja haasteet
 - Yhdessä tekeminen (opettajat, tutorit, huoltajat)

Etäopetuksen jaksolla syntyi monia käytänteitä, joiden puolesta kyselyn vastaukset puhuvat. Erilaisten digivälineiden merkitys luonnollisesti korostui, kun kaikki opetus tapahtui joko etäyhteyksin reaaliaikaisesti tai oppilaiden tehdessä itsenäisesti tehtäviä, jotka palautettiin digitaalisessa muodossa. Digitaaliset oppimisympäristöt kokoavat niin opetusmateriaaleja, tehtäviä ja niihin liittyviä ohjeita kuin oppilaiden tuotoksia. Oppimisympäristöissä voi toteuttaa myös arviointia.

Uusia yhteydenpidon kanavia ja tapoja jouduttiin ottamaan käyttöön sekä opetushenkilöstön väliseen vuorovaikutukseen että yhteydenpitoon perheiden kanssa. Haastatteluissa mainittiin muun muassa Whatsapp-viestit ja etäyhteysohjelmistojen avulla toteutetut opettajainkokoukset ja epämuodolliset tapaamiset opettajien kesken. Myös koteihin voitaisiin olla yhteydessä muillakin tavoilla kuin puhelimitse tai Wilma-viestein. Etäopetusjaksolla heräsi ajatuksia myös opetuksen järjestämiseksi tarvittaessa verkon aikana muulloinkin kuin poikkeusaikana. Esimerkiksi lomien, sairastumisen tai sosiaalisten paineiden vuoksi voisi olla tarjolla mahdollisuus osallistua opetukseen verkon kautta.

Opettajien yhteisiä aineistojen ja ideoiden jakelukanavia otettiin myös käyttöön etäopetusjaksolla. Lähiopetuksessa ideointia ja ideoiden jakamista tapahtuu jonkin verran epämuodollisissa ja satunnaisissa kohtaamisissa, joista ei kuitenkaan jää tallennetta. Niinpä tällaisia digitaalisia jakelukanavia kannattaa suosia myös lähiopetuksen aikana.

Opettajien osallistuminen täydennyskoulutukseen voisi hyvin toteutua webinaarien ja muiden verkkokoulutusten avulla. Opetustyöstä poissaolo ja sijaisten saaminen ovat olleet yksi keskeinen haaste opettajien täydennyskoulutukselle, ja opettajat toivovat kuitenkin koulutusten järjestämistä nimenomaan työajalla (ks. Digiajan peruskoulu -raportit 2017, 2019 ja 2020 sekä taustaselvitys 2016) Jos ei koulutusta varten tarvitse matkustaa, voisi osallistuminen toteutua helpommin koulutyön ohessa, kun matka-aika jäisi pois.

Selvityksen perusteella yhteinen strategia ja kuntien sekä koulujen tarjoamat selkeät ohjeet osoittautuivat tärkeiksi etäopetuksen onnistumiselle. Kun opettajilla on selkeät yhteiset toimintatavat, ei aikaa tarvitse käyttää niiden pohtimiseen ja oppilaiden yhdenvertainen asema opetuksessa myös varmistuu. Etäopetuksen toteuttaminen ei näin ollen ole myöskään yksittäisen opettajan valintojen ja mieltymysten varassa.

TAULUKKO 2. HYVISTÄ KÄYTÄNTEISTÄ LÄHITULEVAISUUDEN KEHITTÄMISEN KOHTEIKSI

Etäopetusjaksolla hyviksi koettuja käytänteitä	Kehittämiskohteita lähitulevaisuudessa	Esimerkkejä ja tarkennuksia
Koulun selkeät ohjeet poikkeustilanteessa	Digistrategioiden sekä etä- ja hybridiopetuksen ohjeiden selkeyttäminen, jakaminen ja noudattaminen	Valtakunnallisten tai kunnan ohjeiden soveltaminen juuri oman koulun tilanteessa
Joustava mahdollisuus osallistua opetukseen tarvittaessa etänä	Opetuksen toteuttamisen linjaukset erilaisiin tilanteisiin - miten verkossa olevat otetaan huomioon, miten koulutusta suunnitellaan erilaisiin tilanteisiin	esim. opettaja opettaa kotoa - oppilaat luokassa, osa oppilaista verkossa - opettaja ja muut oppilaat luokassa - kaikki oppilaat ja opettaja verkossa
	<p>Laitehankinnat oppilaille ja opettajille</p> <p>Selkeät linjaukset puhelinten käyttämiseen ja päätökset opettajien älypuhelimista</p> <p>Oppilaiden itseohjautumistaitojen, itsesäätelyn ja muiden oppimaan oppimisen taitojen vahvistaminen</p>	<p>1:1 laitteet esim. oppilaille 4.luokasta alkaen</p> <p>Kaikille opettajille henkilökohtainen kannettava työkone</p> <p>Näillä keinoin päästäisiin etäopetuksessa suoraan keskittymään olennaiseen – oppimiseen ja sen tukemiseen.</p>
Digitaaliset oppimisympäristöt, sovellukset ja materiaalit	Tutoropettajille monipuolista koulutusta eri tasoille ja tarpeisiin	Sovellusten ja ohjelmistojen perus- ja monipuolisen käytön, digitaalisen arvioinnin ja oppimisanalytiikan, etäopetuksen teknisen järjestämisen sekä pedagogiikan, verkkovuorovaikutuksen ja erilaisten oppijoiden tukemiseen liittyvää koulutusta

Sähköiset kokeet ja arviointi		
Yhteinen aineistojen ja ideoiden jakokanava opettajille	Vuorovaikutustapojen arviointi ja kehittäminen yhdessä oppilashuollon ja muiden oppilaiden ja erheiden hyvinvointiin liittyvien tahojen kanssa.	
	Roolien selkeyttäminen ja vastuiden selkeä jakaminen	Opettajat, avustajat, erityisopettajat, tutoropettajat, rehtori, sivistystoimi, tekninen tuki
Webinaarit ja muut verkkokoulutukset opettajille	Pedagogisen, teknisen ja hyvinvoinnin tuen varmistaminen opettajille	Kevään etäopetusjakso toi esille myös tarpeen tutoropettajien (ja opettajien yleensäkin) työnohjaukseen, jotta vastaavissa tilanteissa työn kuormittavuus ja työssä jaksaminen pysyisi hallinnassa.

Viimeiseksi lainaus erään tutoropettajan kommentista:

“Johdon merkitys korostuu. Sekä koulun että kunnan tasolla. Kannustavan ilmapiirin luomisen tulisi lähteä sieltä, vaikka kollegoiden tuki onkin opettajille tärkeää.”

Lopuksi

Tämä raportti on kirjoitettu elokuussa 2020. Jo tässä vaiheessa voidaan todeta koronan olevan edelleen vahvasti keskuudessamme ja valitettavasti koulunkäyntiä koskevat muutokset ovat mahdollisia myös kuluvaan syksyyn ja lukuvuoden aikana. Opetusta suunnitellaan uudella tavalla ja varautuminen erilaisiin tilanteisiin on käynnissä. Lainsäädäntöä on jo muutettu ja etäopetus on yksi keino järjestää opetusta näissä muuttuvissa tilanteissa. Hybridi-opetus tulee olemaan sekä opettajille, oppilaille että opetuksen järjestäjille haaste, jonka onnistumiseen toivottavasti tälläkin raportilla voidaan vaikuttaa.

Lähteitä:

Kaarakainen, M-T., Kaarakainen, S-S., Tanhua-Piironen, E., Viteli, J., Syvänen, A. ja Kivinen, A. 2017. Digiajan peruskoulu 2017 – Tilannearvio ja toimenpidesuosituksset. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 72/2017. Helsinki: VNK

Tanhua-Piironen, E., Viteli, J., Syvänen, A., Vuorio, J., Hintikka, K. A. & Sairanen, H. 2016. Perusopetuksen oppimisympäristöjen digitalisaation nykytilanne ja opettajien valmiudet hyödyntää digitaalisia oppimisympäristöjä. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 18/2016. Helsinki: VNK.

Tanhua-Piironen, E., Kaarakainen, S-S., Kaarakainen, M-T., Viteli, J., Syvänen, A. ja Kivinen, A. 2019. Digiajan peruskoulu. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. (Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 6/2019).

Tanhua-Piironen, E., Kaarakainen S-S., Kaarakainen M-T. & Viteli, J. 2020. Digiajan peruskoulu II. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:17. Helsinki: Opetus ja kulttuuriministeriö <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162236>